

1 жовтня 1926 року оркестр було запрошено записати декілька симфонічних творів на Харбінському радіо. У 1927 році у Харбіні відбувся спільний концерт оркестру з хором Великого театру, де було виконано Дев'яту симфонію Л. ван Бетховена. У березні 1927 року Харбінський симфонічний оркестр отримав запрошення від радянського посольства в Японії, де виступив з концертами у містах Токіо, Осака та Кобе [3, с. 18; 20].

Лише від початку 1938 р. до осені 1942 р. оркестр виступив у 150 концертах і виконав 280 творів композиторів класичної та романтичної доби: було виконано симфонічні твори Глінки, Глазунова, Бородіна, Рахманінова, Чайковського, Бетховена, Брамса, Дебюссі, Моцарта, Шумана [3, с. 4].

Оркестр багато гастролював різними містами Китаю – Нінбо, Пекін, Тяньцзінь, Ляонін, Цзілінь і Далянь, кілька разів з симфонічними концертами виїжджав у Шеньян і Чанчунь, а також містами Кореї та Японії. Наприклад, у Токіо відбувся концерт зі знаменитими світовими виконавцями – піаністом Л. Крейцером та скрипалем О. Могилевським.

Про світове визнання російського Харбінського симфонічного оркестру свідчить оцінка видатного піаніста та композитора Олексія Абази: «Виступи Харбінського симфонічного оркестру в Токіо за участю світових музикантів стали фактом історичного визнання існування у той час в Харбіні великого художнього музичного колективу російських емігрантів» [1, с. 47].

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаза А. Пианист Леонид Крейцер. Популярный очерк / Алексей Абаза. – Сан-Франциско, 1979. – 68 с.
2. Концерти. Музична освіта. Щотижневий журнал. – Харбін, 1923. – №39. – 21 с.
3. Лю Шіе Цін. Харбінський симфонічний оркестр. Сто років розвитку: 1908–2008 / Лю Шіе Цін. – Шанхайська консерваторія, грудень 2008. – 164 с.
4. Еммануил Метгер и его друзья. – Харбин, 2005. – 121 с.
5. Русаков Р. Дыхание драконов (Россия, Китай и евреи) / Р. Русаков // Imperialcommiss. – 19 января 2011. – 49 с.
6. Серебряков В. Своя песня / Владимир Серебряков. – Казань, 1997. – №№ 1–4.

УДК 78.452; 78.2і

СУН ЯНЬИН

РОЛЬ РОСІЙСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У СТАНОВЛЕННІ ВОКАЛЬНОЇ ОСВИТИ У КИТАЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОДИМИРА ШУШЛІНА)

У статті досліджено педагогічні, методичні та виконавські здобутки у Китаї видатного російського співака та педагога Володимира Шушліна. Розглянуто основні етапи його діяльності.

Ключові слова: вокальне мистецтво, педагог, методика, співак.

СУН ЯНЬИН

РОЛЬ РУССКИХ ПЕДАГОГОВ В СТАНОВЛЕНИИ ВОКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КИТАЕ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ ВЕКА (НА ПРИМЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЛАДИМИРА ШУШЛИНА)

В статье исследованы педагогические, методические и исполнительские достижения в Китае выдающегося русского певца и педагога Владимира Шушлина. Рассмотрены основные этапы его деятельности.

Ключевые слова: вокальное искусство, педагог, методика, певец.

THE ROLE OF RUSSIAN TEACHERS IN THE DEVELOPMENT OF VOCAL EDUCATION IN CHINA IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY (ON THE EXAMPLE OF THE WORK OF VLADIMIR SHUSHLIN)

In the article the educational, teaching and performing in China to achieve outstanding Russian singer and teacher Vladimir Shushlin. The main stages of its operations considered.

Key words: *vocal art, educator, technique, singer.*

Упродовж останніх двох десятиліть ХХ століття в музикознавстві посилилася увага до діяльності російських музикантів у Китаї в першій половині ХХ ст., які розгорнули там потужну виконавську та педагогічну роботу і заклали початок професійної музичної освіти. Незважаючи на великі успіхи російських музикантів у Китаї, створення ними власних методик та заснування навчальних початкових та вищих музичних закладів, їхня діяльність сьогодні ще не знайшла свого відображення у теоретичному музикознавстві.

Розгляду культурного життя російського зарубіжжя присвячені праці Л. Говердовської, О. Таскіної, проте вони не висвітлюють проблеми музичної і, зокрема, вокальної педагогіки та виконавства у Китаї. Дослідженням вокальної професійної освіти у Китаї присвячені праці Яо Вей та Юй Цинну, однак здобутки В. Шушліна в них не розглядаються.

Мета статті – дослідити основні етапи діяльності Володимира Шушліна у Китаї, визначити найвидатніших його учнів, на основі спогадів співака проаналізувати основні положення його методичних поглядів.

Понад 30 років (від 1924 по 1956 р.) у музичних навчальних закладах Китаю викладав відомий російський оперний і камерний співак (бас) Володимир Григорович Шушлін (1895, Гродно, Білорусь – 1978, Москва).

Володіючи неабиякими музичними здібностями і чудовим голосом, на початку 1900-х років його прийняли до Державної академічної капели Санкт-Петербурга. Першим педагогом і вихователем В. Шушліна був російський диригент-хормейстер Михайло Георгійович Клімов (1881–1937), який від 1902 р. упродовж 35 років віддавав свій талант та знання вихованцям Державної академічної капели Санкт-Петербурга. Після закінчення Московського Синодального училища Клімов отримав від свого педагога С. В. Смоленського запрошення на роботу в Капелі на посаду помічника вчителя співу (хормейстера), а з часом – старшого вчителя співу (диригента). Саме в період становлення Клімова-педагога до Капели поступає вчитися серед інших особливо обдарованих дітей, яких спеціально шукали по всій Росії, Володимир Шушлін: «За весь період роботи в Капелі у М. Клімова було вісім учнів: С. Г. Балакіна, Г. І. Безубов, Е. Н. Кудрявцева, А. Е. Никлусов, Н. С. Пономаренко, Б. О. Савельєв, К. О. Сімеонов і В. Г. Шушлін» [3, с. 30]. Практика навчання обдарованих дітей з віддалених куточків Російської імперії існувала віддавна. Багато відомих у майбутньому російських співаків та композиторів навчалися в заснованій ще у XV столітті Петербурзькій капелі – унікальному російському музичному навчальному закладі, що не має аналогів у світі.

У різні часи в Капелі викладали Галуппі, Паїзіелло, Траетта, Сарті, Чімароза, Березовський, Бортнянський, Глінка, Федір та Олексій Львови, Римський-Корсаков, Лядов та ін. Поступово Капела перетворилася в один з найбільших навчально-освітніх і виконавських музичних центрів Росії, до складу якого увійшли професійний хоровий колектив, симфонічний оркестр та хорове училище. Процес виховання та навчання музикантів відбувався паралельно з концертно-виконавською діяльністю, тут виховувалися кращі кадри з усіх музичних спеціальностей. З 1884 р. навчання відповідало програмам консерваторії, а випускникам видавали свідоцтво, що підтверджувало вищу музичну освіту [3, с. 16].

З 1904 р. В. Клімов навчався у Петербурзькій консерваторії у М. А. Римського-Корсакова (композиція), М. І. Черепніна (диригування) і С. І. Габеля (класичний вокал). У той самий час до Петербурзької консерваторії в клас вокалу професора С. І. Габеля поступає вчитися Володимир Шушлін. Неабиякий талант і творче спілкування з названими першокласними

педагогами відіграли важливу роль у вихованні виконавського обдарування і формуванні педагогічного стилю майбутнього співака. Ректор Петербурзької консерваторії, професор О. К. Глазунов висловлювався про В. Шушліна: «обдарований, музикальний і цілком зрілий артист, що досконало володіє своїм прекрасним голосом» [3, с. 20].

Про долю петербурзьких років Володимира Шушліна відомо небагато. Щотижневик «Бірюч Петроградських державних театрів» – журнал, який докладно висвітлював театральне життя міста, у 1918 р. розмістив замітку, яка розкриває, як співак з глибинки опинився в трупі одного з провідних театрів Росії: «У Маріїнському театрі відбувалися проби других басів. З'явилося десятеро осіб, з котрих лише двоє виявилися на висоті вимог – Арев'єв і Шушлін. Решта виявили не лише відсутність голосу, але й абсолютне невміння співати» [1, №5, 1918, с. 57]. З цього часу до кінця 1921 р. Шушлін співав на Маріїнській сцені. У цей період художнім керівником театру був Федір Шаляпін. У деяких оперних виставах серед партнерів видатного співака був задіяний бас В. Г. Шушлін. Після перших кількох спільних робіт між ними на довгі роки зберігалися дружні творчі взаємини, а завдяки докладному висвітленню хроніки життя Маріїнського театру журналом «Бірюч» можна встановити деякі найважливіші факти творчого життя Шушліна у Петербурзі.

Журнал вказує, що участь Шушліна в оперних виставах завжди сприймалася глядачами з великим натхненням, і що він відразу отримав заслужене визнання метрів оперної сцени, першим серед яких був Ф. Шаляпін. Після декількох репетицій Шушліна ввели до виконавського складу опери «Лакме» Л. Деліба, де він 8 і 19 грудня 1918 р. виконав партію цигана Куравара [1, №6, 1918, с. 19; 2, с. 19]. Партію Доктора Гренвіля з опери «Травіата» Дж. Верді співак виконав 25 грудня 1918 та 8 січня 1919 р. [1, №8, 1918, с. 17; №9, 1918, с. 47]. З 24 по 30 березня Шушлін співав разом з Ф. Шаляпіним в операх «Борис Годунов» М. Мусоргського і «Золотий півник» М. Римського-Корсакова. 25 квітня 1919 р. він взяв участь у Бенефісі заслуженого артиста М. В. Тартакова, співав в опері Дж. Верді «Ріголетто» [1, №2, 1919, с. 197]. У 1921 р. Шушлін став учасником знаменитої прем'єрної вистави «Пікова дама» П. І. Чайковського, у якій художником декорацій та костюмів був видатний художник Олександр Бенуа [5, с. 317].

Велика любов до театру, виняткова працездатність, творча сприйнятливність та рідкісне вміння вчитися в інших привели до того, що ще в зовсім молодому віці Володимир Шушлін став визнаним першокласним співаком.

У 1920-х роках серед російських музичних кіл було дуже популярно гастролювати у Китаї. Російських музикантів особливо приваблювало північно-китайське місто Харбін, у якому до цього часу перебувало на гастролях або заснувалося на постійне місце проживання багато російської інтелігенції. 1920-і роки були для північного Китаю періодом становлення та активного розвитку професійної вокальної освіти за європейськими зразками. У 1921 р. тут відкрилося перше Харбінське музичне училище, у 1925 р. – Вище музичне училище імені О. Глазунова. В ці роки харбінські слухачі насолоджувалися співом кращих співаків з Росії: у сезон 1919/1920 рр. сюди з гастрольними виступами приїздив знаменитий тенор С. Лемешев, а в 1924 р. – Ф. Шаляпін. В числі інших разом з Шаляпіним виступити у виставах театру «Російська опера» приїхав і В. Шушлін. Виступи російських співаків відбулися з неймовірним успіхом [7, с. 300].

Надзвичайно тепле прийняття Шушліна харбінським музичним світом та висока оцінка виконавського таланту співака посприяли тому, що він на довгі роки залишився у Китаї. В. Шушліна запросили на роботу викладати вокальне мистецтво у Вищому музичному училищі імені А. Глазунова. Одночасно він співає в трупі харбінського театру «Російська опера», де на той час працювали визнані у Росії басы – Т. Саяпін та М. Оржельський, багато гастролує різними містами Китаю та за кордоном: у 1927 році дає сольний концерт у Японії, у 1930 р. виступає з Шанхайським муніципальним симфонічним оркестром на Філіппінах [5, с. 319].

Слава про блискучі успіхи російських педагогів у Харбіні, з одного боку, та брак своїх національних професійних кадрів, з іншого, – стали результатом того, що в 1929 р. Володимир Шушлін отримав пропозицію від ректора Шанхайської консерваторії Сяо Юймея викладати вокальне мистецтво у центральній консерваторії країни. На той час класичний вокал там вже викладали п'ятеро іноземних викладачів, четверо з яких були росіянами: Славянов, Кринова, Селіванов, Маргліньський.

У 1930 р. було відкрито музичний факультет у Хебейському університеті (заснованому в 1902 р.), куди відразу запросили на викладацьку роботу В. Шушліна. Навчання в університеті було розраховане на три роки. Уроки класичного вокалу студенти мали двічі на тиждень. Разом з Шушліним там викладали й китайські педагоги Юй Ісюаь та Лао Цзинсянь.

У провінції Чжецзян влітку 1937 р. було відкрито Музичний дім, директором якого був Тан Сюеюн. Музичний дім складався з двох відділів – інституту музики та аспірантури, де серед інших успішно викладали співак В. Шушлін, скрипаль Арііго Фоа, диригент і піаніст М. Пачі [7, с. 302].

В. Г. Шушлін реалізував себе у Китаї як педагог найвищого класу. Викладацьку діяльність він продовжив і після повернення на батьківщину в 1956 р.

У створеній ним методиці викладання (досліджено на основі опублікованих Юй Цинну спогадів співака [7]) Шушлін дотримувався традицій італійської вокальної школи, характерною особливістю якої є одночасний розвиток художньо-виконавських якостей співака з технікою володіння голосом, тобто вміння поєднувати акторську майстерність з невимушеністю і легкістю вокального виконання. Особливу увагу Шушлін приділяв постановці голосу. Для створення максимального акустичного ефекту при мінімальних затратах м'язової енергії співака Шушлін безпомилково добирав індивідуальний робочий режим для кожного студента. Поетапно, починаючи з занять з формування звуку й техніки звуковедення, розвитку музичного слуху, почуття ритму і музичної пам'яті, педагог приділяв велику увагу диханню, резонуванню, артикуляції, ясності вокальної мови і рухливості голосу. Він виховував у співаків відчуття «опори» голосу, засвоював зі студентами спів на високій позиції звуку, тобто своєрідний вираз «співати в маску» – здатність утворення в голосі співака мікстового звучання. Багато часу приділяв дикції, від якості якої залежить виразність виконання, а в більш широкому розумінні – фонетична чіткість «проспівуваного» тексту.

Враховуючи фонетичні особливості китайської мови, В. Шушлін постійно працював з вокалістами над артикуляцією. За загальними законами китайської фонетики кожний ієрогліф, яких є понад 49000, складається з приголосного та голосного звуків. Виходячи з цього, у співі розроблена фонетична транскрипція. Шушлін вважав, що фонетика будь-якої мови безпосередньо впливає на дикцію, обов'язково відтворюючи свої національні особливості і колорит, що чітку дикцію можна виробити в будь-якій іноземній мові, і це є особливо важливим для успішного співу мовою оригіналу.

Як досвідчений педагог В. Шушлін звертав велику увагу на емоційний стан студента. Вокальна техніка виконання і емоційне сприйняття музичного матеріалу допомагають в досягненні поставлених завдань і розвивають в результаті навички правильного співу. Крім цього, вважав Шушлін, у співака повинен розвиватися художній смак та вміння створювати «звуковий» образ виконуваного твору. Кінцевою метою навчання він вважав художньо-виконавську майстерність виконавця, але цієї мети можна досягти лише на основі досконалої вокальної техніки [6, с. 56–57].

Педагогічні заслуги В. Шушліна в Китаї дуже значні. Він виховав для країни багатьох видатних співаків. Серед них – Си Ігуй, який став одним з десяти басів світового рівня: відомий співак, лауреат ряду міжнародних конкурсів і педагог Пекінської Центральної консерваторії, професор Шень Сян; професор вокалу Шанхайської консерваторії, колоратурне сопрано світового рівня Чжоу Сяоянь; професор Шанхайської консерваторії, співачка Вень Кечжень. Серед інших – Лі Чжишуй, Хуан Юйсай, Мань Цзианьзи, Ху Янь, Гао Ланьчжи, Тан Жунмей, Лан Юйсуй, Ланг Юк Сау та інші [4, с. 30].

Володимир Шушлін дуже любив Китай, своїх студентів, але дуже сумував за батьківщиною. У післявоєнні роки радянський уряд відчував недостатність кадрів і обіцяв репатріантам різноманітні пільги. Шушлін прийняв пропозицію працювати у Московській консерваторії. Сьогодні його учні затребувані в кращих театрах країни: народний артист Росії В. Черноморцев з 1995 р. працює солістом Маріїнського театру у Санкт-Петербурзі; заслужений артист Білорусі В. Кириченко з 1963 по 1974 р. працював солістом Державного театру опери та балету Білорусі; заслужений артист Росії М. Гутович з 1965 р. працює солістом Московського музичного театру

ім. Станіславського і Немировича-Данченка; заслужений артист Росії В. Абакумов – соліст Челябінського театру опери та балету ім. М. Глінки; зіркою естради став Гаррі Гольді та інші.

Пам'ять про видатного педагога з Росії Володимира Шушліна сьогодні високо шанують у Китаї. Шанхайська музична школа, де він працював у 1930-х роках, носить його ім'я. Професор Хебейського педагогічного університету (знаходиться в м. Шицзячжуан) Ма Цзи Син, відповідаючи на запитання преси, сказав: «У 20-х роках ХХ ст. в Китаї працював співак, соліст Імператорського Маріїнського театру Володимир Шушлін. Саме він познайомив Китай з серйозним вокалом і заклав основи китайської академічної вокальної школи» [8, с. 10]. Відомий китайський композитор Хе Лютин назвав Володимира Шушліна основоположником китайського вокального співу. У світі вокального мистецтва Китаю ім'я Шушліна стало еталоном педагога, а його мистецтво – еталоном європейського класичного співу.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Бирюч Петроградских государственных театров» журнал. – Петербург, 1918. – №5–9.
2. «Бирюч Петроградских государственных театров» журнал. – Петербург 1919. – №2.
3. Кудрявцева Е. Михаил Георгиевич Климов / Елена Кудрявцева // Деятели хорового искусства Санкт-Петербургской консерватории. – СПб., 1993. – С. 15–32.
4. Лю Цзинь К вопросу о влиянии русских музыкантов на становление оперной культуры в Китае / Цзинь Лю. – СПб, 2009 : Российский гос. пед. университет им. А. Герцена. – С. 26–31.
5. Сунь Чжаожунь. Первые постановки опер П. Чайковского «Пиковая Дама» и «Евгений Онегин» на китайской сцене (к проблеме освоения зарубежного репертуара) / Чжаожунь Сунь // Известия Российского государственного педагогического университета им. Герцена. – Санкт-Петербург, 2011. – №131. – С. 316–321.
6. Фишер С. В Китае повсеместно изучается искусство / Фишер С. // «Советская Чувашия». – Чебоксары, 07.09.2011. – [Режим доступа] sovch.chuvashia.com/?p=46325
7. Юй Цинну. Вспоминая Шушлина / Цинну Юй : на кит. яз. – Пекин, 1996. – 120 с.
8. Яо Вэй Вокальное профессиональное образование в Китае в 20–30 гг. ХХ в. / Вэй Яо // Каспийский регион: политика, экономика, культура. – Вып. 2. – Астрахань, 2012. – С. 300–304.

УДК 78.07 (477)

О. Г. ЛЕГКУН

ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто маловисвітлені сторінки хорового мистецтва Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття. Досліджено роботу хорових колективів, проаналізовано концертно-гастрольну діяльність артистів та її вплив на розвиток музичної культури Волині.

Ключові слова: Кременеччина, хорове мистецтво, хорові колективи, репертуар, концерти.

О. Г. ЛЕГКУН

ХОРОВОЕ ИСКУССТВО ЮГО-ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ 20–30-Х ГОДОВ ХХ ВЕКА

В статье рассмотрено малоосвещенные страницы хорового искусства Юго-Западной Волины 20–30-х годов ХХ века. Исследовано работу хоровых коллективов, проанализировано